

U 1/2025 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotukseksi Euroopan Parlamentin ja neuvoston asetukseksi hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien valvontaviranomaisten yhteistyöstä

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle. Euroopan komission 10 päivänä joulukuuta 2024 tekemä ehdotus hyvän kauppataivan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien valvontaviranomaisten yhteistyöstä (COM (2024)576 final) sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 6.2.2025

Maa- ja metsätalousministeri Sari Essayah

Neuvotteleva virkamies Pekka Sandholm

6.2.2025

**KOMISSION EHDOTUS EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON
ASETUKSEKSI HYVÄN KAUPPATAVAN VASTAISISTA KÄYTÄNNÖISTÄ
YRITYSTEN VÄLISISSÄ SUHTEISSA MAATALOUSTUOTE- JA
ELINTARVIKEKETJUSSA ANNETUN DIREKTIIVIN (EU) 2019/633
TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA VASTAAVIEN VIRANOMAISTEN YHTEISTYÖSTÄ**

1 Tausta

Komissio julkaisi 10.12.2024 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi direktiivin (EU) 2019/633 täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten yhteistyöstä maatalous- ja elintarvikeketjun yritysten välisissä suhteissa esiintyvien epäreilujen kauppatapojen osalta.

Direktiivi (EU) 2019/633 edellyttää jäsenvaltioita nimeämään valvontaviranomaisen varmistamaan direktiivissä säädettyjen kieltojen tehokkaan täytäntöönpanon. Viranomaisten kokemusten mukaan tietojen kerääminen, rikkomuksen toteaminen sekä sakkojen ja muiden seuraamusten määrääminen ja täytäntöönpano voi olla vaikeaa, jos ostaja sijaitsee toisessa jäsenvaltiossa.

Komissio esitti maaliskuussa 2024 asiakirjan, jossa se ilmoitti joukon toimenpiteitä viljelijöiden aseman parantamiseksi elintarvikeketjussa. Uusi itsenäinen säädös, joka sisältää uusia sääntöjä direktiivin rajat ylittävään täytäntöönpanoon, sisältyi komission ilmoittamiin toimenpiteisiin.

Euroopan komission poliittiset suuntaviivat vuosille 2024–2029 sitoutuvat vahvistamaan viljelijöiden asemaa ja suojelemaan heitä paremmin epäreiluja kauppatapoja vastaan. Lisäksi EU:n maatalouden tulevaisuutta koskeva strateginen vuoropuhelu, jonka Euroopan komission puheenjohtaja käynnisti tammikuussa 2024, toi yhteen 29 merkittävää sidosryhmää Euroopan maatalous- ja elintarvikealoilta, kansalaisyhteiskunnasta, maaseutuyhteisöistä ja akateemisesta maailmasta. Sen loppuraportissa kehoitettiin ottamaan proaktiivisia askeleita sekä Euroopan että kansallisella tasolla epäreilujen kauppatapojen paremmaksi käsittelemiseksi.

EU:n maatalouden tulevaisuutta koskevan strategisen vuoropuhelun raportti sisälsi suosituksia tehokkaasta, tasapainoisesta ja suhteellisesta kehyksestä epäreilujen kauppatapojen käsittelemiseksi, mukaan lukien epäreilujen kauppatapojen lainsäädännön tehokas täytäntöönpano, valvontaviranomaisten yhteistyö rajat ylittävissä tapauksissa, mukaan lukien yhteinen verkkopohjainen alusta tapausten tutkimusten ja tietojen jakamiseksi, sekä valvontaviranomaisten riittävien ja suhteellisten resurssien tarve lainsäädännön täytäntöönpanemiseksi.

Ehdotuksen taustalla on mm. Eurooppa-neuvoston helmikuun 2024 päätelmät koskien maatalousalan haasteita, mukaan lukien viljelijöiden mielenosoitusten yhteydessä esiin tuomat huolet. Lisäksi maatalous- ja kalastusneuvosto vahvisti 26.2.2024 poliittisen tahdon vastata tehokkaasti viljelijöiden huolenaiheisiin.

2 Ehdotuksen tavoite

Komission asetusehdotuksen tavoitteena on vahvistaa yhteistyötä niiden valvontaviranomaisten välillä, jotka vastaavat hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen harjoittamista yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa koskevan, direktiivissä (EU) 2019/633 asetetun kiellon, täytäntöönpanosta maatalous- ja elintarvikeketjun yritysten välisissä suhteissa. Tavoitteena on varmistaa, että nämä viranomaiset voivat tehokkaasti kerätä tietoja, havaita rikkomuksia ja määrätä sakkoja tai muita rangaistuksia myös silloin, kun ostaja sijaitsee toisessa jäsenvaltiossa.

Ehdotuksella parannettaisiin oikeusvarmuutta ja yhdenmukaistettaisiin epäreilujen kauppatapojen kieltojen täytäntöönpanoa rajat ylittävissä tapauksissa maatalous- ja elintarviketuotteiden toimittajien suojaamiseksi koko EU:n alueella.

Komissio pyrkii myös varmistamaan, että kansallisilla viranomaisilla on tarvittavat resurssit ja asiantuntemus kiellettyjä kauppatapoja koskevan direktiivin toimeenpanoon.

3 Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Asetuksella vahvistettaisiin säännöt, joiden nojalla jäsenvaltioiden valvontaviranomaiset tekevät yhteistyötä ja koordinoivat toimia keskenään. Asetusta sovellettaisiin rajat ylittävän hyvän kauppataivan vastaisten käytäntöjen kiellon täytäntöönpanoon yritysten välisissä suhteissa maatalous - ja elintarvikeketjussa ja sitä olisi mahdollista soveltaa myös kansallisten tiukempien kieltojen soveltamiseen.

Ehdotuksessa määritellään viranomaisten toimintamalli kahden jäsenvaltion välillä tapahtuvaan kiellettyyn kauppatapaan puuttumiseen ja laajalle levinneeseen kiellettyyn kauppatapaan. Laajalle levinneellä kielletyllä kauppatavalla tarkoitetaan epäreilua kauppatapa, johon liittyy vähintään kolme jäsenvaltiota.

Epäillessään kiellettyä kauppatapa rajat ylittävässä kaupassa, viranomainen voi esittää tietopyynnön, johon vastaanottavan viranomaisen on viipymättä ja vähintään 60 päivän kuluessa, jollei toisin sovita, toimitettava pyydetyt tiedot sen toteamiseksi onko tapahtunut tai esiintyykö rajat ylittävä kielletty kauppatapa.

Pyynnön esittäjän on avunantoa koskevaa pyyntöä esittäessään toimitettava kaikki tarvittavat tiedot, jotta vastaanottaja voi täyttää pyynnön, mukaan lukien tiedot, jotka voidaan saada ainoastaan pyynnön esittäjän jäsenvaltiossa. Keskinäistä avunantoa koskevat pyynnot ja niihin liittyvät ilmoitukset on tehtävä kirjallisesti vakiolomakkeilla.

Ainoastaan pyynnön vastaanottanut viranomainen saa kerätä annetut tiedot ja pyynnön esittänyt viranomainen käyttää niitä kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Direktiiviä tiukempien kansallisten kieltojen osalta tietopyynnöstä voi perustellusti kieltäytyä.

Pyynnön vastaanottajan on esittäjän pyynnöstä ja puolesta käytettävä jäsenvaltionsa kansallisten sääntöjen mukaisia valtuuksia. Kun jäsenvaltion viranomainen käyttää valtuuksia pyynnön esittäjän puolesta, pyynnön esittäjän valtuuttamat tai nimeämät virkamiehet ja muut mukana seuraavat henkilöt saavat olla läsnä ja avustaa vastaanottajaa pyynnön vastaanottaneen viranomaisen valvonnassa.

Pyynnön vastaanottajan on ilmoitettava pyynnön esittäjälle toteuttamistaan toimenpiteistä ja toimenpiteistä, joihin se aikoo ryhtyä.

Pyynnön vastaanottavan viranomaisen on pyynnön esittäneen viranomaisen pyynnöstä pantava täytäntöön kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti lopulliset sanktiot. Tämä kuitenkin sillä edellytyksellä ja vain siltä osin kuin pyynnön esittänyt valvontaviranomainen on omalla alueellaan varmistanut, että ostajalla, jota vastaan sakko ja muut seuraamukset ja välitoimenpiteet ovat täytäntöönpanokelpoisia, ei ole riittävästi varoja jäsenvaltiossaan.

Valvontaviranomaisen on ilmoitettava asiasta kaikille muille valvontaviranomaisille kuukauden kuluessa siitä, kun se on tehnyt päätöksen, jolla todetaan rajat ylittävän sopimattoman kauppataavan esiintyminen sen jäsenvaltiossa.

Tietyin ehdoin tietopyynnöstä voi kieltäytyä, muun muassa direktiiviä tiukempien kaupan ehtojen osalta. Kieltäytymisestä on ilmoitettava ja se on perusteltava.

Jos epäillään laajalle levinnyttä kiellettyä kauppatappaa, on kyseisen menettelyn kohteena olevan jäsenvaltion viranomaisen käynnistettävä koordinoitu toimi ja nimettävä koordinoiva viranomainen. Toimet perustuvat jäsenvaltioiden viranomaisten väliseen sopimukseen. Toiminnasta on ilmoitettava komissiolle.

Koordinoiva viranomainen vastaa muiden viranomaisten informoinnista, yhteydenpidosta ja toimien koordinoinnista. Koordinaattorin on ilmoitettava kaikille direktiivin toimeenpanosta vastaaville viranomaisille ja komissiolle epäilystä laajalle levinneestä kielletystä kauppataavasta.

Koordinoiduissa toimenpiteissä tutkimuksia ja tarkastuksia on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti. Kansallisten viranomaisten on esitettävä muille viranomaisille ja komissiolle tutkimusten tulokset ja arviointi sekä kansalliset päätökset. Koordinoituun toimeen osallistuvien viranomaisten on julkaistava yhteinen kanta nettisivuillaan ja ilmoitettava tästä komissiolle.

Täytäntöönpanotoimenpiteet on toteutettava kansallisten sääntöjen mukaisesti ja koordinoitusti laajalle levinneen rajat ylittävän epäilevän kauppataavan lopettamiseksi. Täytäntöönpanotoimenpiteet on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti niissä jäsenvaltioissa, joita laajalle levinnyt rajat ylittävä epäilevä kauppatappa koskee.

Jäsenvaltion viranomaisen epäillessä laajalle levinnyttä epäilevää kauppatappaa, on sen ilmoitettava epäilystä komissiolle ja muiden jäsenvaltioiden viranomaisille sekä annettava ilmoituksen yhteydessä kuvaus epäilyistä ja tiedot epäilyistä sekä jäsenvaltiot, joita kauppatappa koskee. Ilmoitusta antaessa voi pyytää muita viranomaisia tarkistamaan onko vastaavaa epäilevää kauppatappaa käynnissä muissa jäsenvaltioissa.

Komissiolle annetaan toimivalta antaa täytäntöönpanosäädöksiä, joissa vahvistetaan keskinäisen avun pyyntöjen vakiolomakkeet. Komissiota avustaa maataloustuotteiden yhteistä markkinajärjestelyä käsittelevä komitea.

Asetus tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä. Asetusta sovellettaisiin vuoden kuluttua sen hyväksymisestä.

4 Ehdotuksen oikeusperusta ja suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

4.1 Oikeusperusta

Ehdotuksen oikeusperustana on yhteistä maatalouspolitiikkaa koskeva Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 43 artiklan 2 kohta. Komissio perustelee oikeusperustan valintaa sillä, että se täydentää direktiiviä, jonka oikeusperusta on SEUT 43(2).

Ehdotukset käsitellään tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä Euroopan parlamentin kanssa. Neuvostossa päätökset tehdään määräenemmistöllä.

Valtioneuvosto pitää ehdotuksen oikeusperustaa asianmukaisena.

4.2 Toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaate

Ehdotuksen tavoitteena on parantaa ja lisätä valvontaviranomaisten välistä yhteistyötä, samalla kun se säilyttää vähäisen puuttumisen jäsenvaltioiden oikeusjärjestyksiin. Ehdotetut säännöt tietojen keräämisestä ja täytäntöönpanosta eivät muuta kansallisia sääntöjä tietojen keräämisestä ja täytäntöönpanotoimenpiteiden toteuttamisesta.

Ehdotus koskee rajat ylittäviä epäreiluja kauppatapoja. Rajat ylittävien epäreilujen kauppatapojen täytäntöönpanoa ei voida riittävästi käsitellä jäsenvaltioiden toimesta, erityisesti tapauksissa, joissa epäreilut kauppatavat vaikuttavat useampaan kuin kahteen jäsenvaltioon.

Valtioneuvosto pitää ehdotusta suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteiden mukaisena.

5 Ehdotuksen vaikutukset

Komissio ei ole tehnyt vaikutustenarviointia ehdotuksesta, koska komissiolla oli rajallinen valinta politiikkavaihtoehtojen välillä. Ehdotus nähdään täytäntöönpanovälineenä, joka asettaa jo olemassa olevia velvoitteita UTP-direktiivin mukaisesti (joiden toteuttamiseen ei ole olemassa menettelysääntöjä) ja parantaa valvontaviranomaisten välistä yhteistyötä.

Vaikutukset toimijoille

Ehdotus parantaa oikeusvarmuutta, kun kaikissa jäsenvaltioissa on käytössä samanlaiset menettelytavat rajat ylittävissä tutkinnoissa.

Vaikutukset hallinnolle

Vastaaminen mahdollisiin tietopyyntöihin saattaa vaikuttaa Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston resurssitarpeeseen.

Taloudelliset vaikutukset

Komission mukaan ehdotuksella ei ole vaikutuksia EU:n talousarvioon.

Ehdotuksen mukaisista mahdollisista hallinnon lisäresurssitarpeista aiheutuvat kustannukset katetaan julkisen talouden suunnitelmien ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa. Mahdollisista lisäresursseista linjataan tarvittaessa normaaliin tapaan julkisen talouden suunnitelmia ja valtion talousarvioita koskevissa päätöksentekoprosesseissa.

Lainsäädännölliset vaikutukset

Ehdotuksen toimeenpano ei edellytä muutosta kansalliseen lainsäädäntöön.

6 Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Valtioneuvoston arvion mukaan ehdotetulla sääntelyllä ei ole erityistä merkitystä Suomen perustuslain kannalta, eikä sillä rajoiteta perus- tai ihmisoikeuksien toteutumista.

7 Ahvenanmaan toimivalta

Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 10, 15 ja 42 kohdan mukaan ehdotus kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

8 Ehdotuksen käsittely Euroopan unionin toimielimissä ja muiden jäsenvaltioiden kannat

Ehdotusta käsitellään maatalous- ja kalastusneuvostossa sekä sen alaisessa maatalouden erityiskomiteassa työryhmässä. Puheenjohtaja Puolan tavoitteena on saada ehdotuksesta neuvoston yleisnäkemyks oman puheenjohtajakautensa aikana.

Käsittelystä Euroopan parlamentissa ei vielä ole tietoa. Todennäköisesti asia käsitellään maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnassa.

9 Ehdotuksen kansallinen käsittely

Asetusehdotus esiteltiin maatalous- ja elintarvikejaoston (EU18) kokouksissa 19.12.2024 ja 21.1.2025. Valtioneuvoston kirjelmä on valmisteltu maa- ja metsätalousministeriössä. U-kirjelmäluonnos on käsitelty (EU18) kirjallisessa menettelyssä 22.1.2025—24.1.2025.

10 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto katsoo, että tuottajien asemaa elintarvikeketjussa on vahvistettava.

Kaupan lisääntyessä jäsenvaltioiden välillä valtioneuvosto pitää tärkeänä luoda jäsenvaltioiden viranomaisille prosessit puuttua kiellettyihin kauppatapoihin myös rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto pitää hyvänä, että ehdotuksella luotaisiin yhdenmukainen toimintamalli puuttumiselle kiellettyihin kauppatapoihin rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto katsoo, että ehdotuksessa olisi otettava vahvemmin huomioon sovittelumahdollisuus ennen ehdotonta sanktioiden määräämistä.

Valtioneuvosto katsoo, että erityisesti laajalle levinneisiin kiellettyihin kauppatapoihin puuttumiselle luotavat säännöt ja koordinoitut toimintamallit sekä jäsenvaltioiden välinen tiedonvaihto epäillyistä ja havaituista kielletyistä kauppatavoista helpottavat niihin puuttumista.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltio voi kieltäytyä yhteistyöstä tapauksissa, jossa epäily kohdistuu kauppatapaan, joka ei ole kielletty kyseessä olevassa jäsenvaltiossa.

Valtioneuvosto pitää myös tärkeänä, että kaikissa jäsenvaltioissa on riittävät resurssit kiellettyjen kauppatapojen torjuntaan myös rajat ylittävässä kaupassa.

Valtioneuvosto pitää myös tärkeänä, että hyvän kauppataidan vastaisista käytännöistä yritysten välisissä suhteissa maataloustuote- ja elintarvikeketjussa annetun direktiivin tarkastelua jatketaan ja siihen tehdään tarvittavat muutokset alkutuottajan aseman vahvistamiseksi.